

LAGRÅDET

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2026-10-19

Närvarande: F.d. justitierådet Dag Mattsson samt justitieråden Magnus Medin och Martin Nilsson

Ett särskilt straffansvar för deltagande i kriminella sammanslutningar

Enligt en lagrådsremiss den 3 september 2026 har regeringen (Justitiedepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i brottsbalken,
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Johanna Petersén Stark.

Förslagen föranleder följande yttrande.

Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

I lagrådsremissen föreslås att det ska införas ett nytt brott i brottsbalken, rubricerat deltagande i en kriminell sammanslutning. Brottet innebär ett särskilt straffansvar för den som utövar styrning eller kontroll över verksamheten i en kriminell sammanslutning eller vidtar vissa andra särskilt angivna handlingar som är ägnade att främja, stärka eller understödja den kriminella sammanslutningens brottsliga verksamhet. Det handlar bl.a. om rekryteringsåtgärder för den kriminella sammanslutningen, befattning med vapen för sammanslutningen, tillhandahållande av lokaler till sammanslutningen, ekonomiskt bidrag till sammanslutningen och rekognosceringsåtgärder för sammanslutningen.

Avgörande för tillämpningen är vad som menas med "kriminell sammanslutning".

Enligt den föreslagna legaldefinitionen avses med kriminell sammanslutning en sammanslutning av fler än två personer som, inte endast tillfälligt, begår eller medverkar till brott för vilket det är föreskrivet fängelse i fyra år eller mer för att uppnå ekonomisk vinning eller annan otillbörlig fördel eller straffbart försök eller straffbar förberedelse eller stämpling till sådant brott.

Definitionen är tänkt att träffa verksamhet inom den kriminella miljöns olika grupper, allt från löst sammansatta grupperingar, såsom förorts- och stadsdelsbaserade nätverk eller tillfälliga projektkonstellationer, till mer väletablerade kriminella organisationer och nätverk, mc-klubbar och släktbaserade nätverk. Den kan omfatta det som förekommer inom t.ex. våldsamma rasistiska organisationer men även verksamhet inom ramen för ideella föreningar av olika slag liksom i bolag eller andra juridiska personer. Det ställs inte några

krav på formerna inom gruppen eller graden av organisering. Det behöver inte heller finnas någon särskild struktur utan sammanslutningen kan vara löst uppbyggd kring roller och hierarkier. Det kan röra sig om grupperingar som finns inom organisationer som i övrigt bedriver vanlig legitim verksamhet.

Det kan säkert i och för sig förekomma att samtliga personer i en viss organisation begår brott av det slag som föreskrivs i straffstadgandet. Som lagtexten är utformad utgör den kriminella sammanslutningen dock inte t.ex. förortsnätverket, mc-klubben, den militanta miljöföreningen eller den rasistiska organisationen som sådan. Den kriminella sammanslutningen är enligt lagförslaget inte organisationen i sig utan själva konstellationen av de (fler än två) personer som begår eller medverkar till brott med den föreskrivna allvarlighetsgraden och som gör detta i otillbörligt syfte.

För att straffansvar för deltagande i en kriminell sammanslutning ska kunna aktualiseras krävs därmed att någon – direkt eller indirekt – t.ex. lämnar ekonomiskt bidrag till dessa personer eller hyr ut en lokal till dem. Det är alltså inte tillräckligt att ett sådant stöd ges bara till en organisation inom vilken grupperingen verkar, det är den aktuella kriminella persongrupperingen som är en kriminell sammanslutning och inte nödvändigtvis en organisation i vilken grupperingen kan finnas.

Ordet "sammanslutning" för tankarna till organisationen som sådan. Enligt Lagrådets mening skulle innebörden av kriminell sammanslutning vara enklare att förstå och lagstiftningen bli lättare att tillämpa om man i den givna definitionen i stället för "sammanslutning av fler än två personer" talar om "gruppering av fler än två personer".

Då skulle man också undvika den lagstiftningsmässiga bristen,

rundgången att ordet sammanslutning förekommer både i det som ska definieras (kriminell sammanslutning) och i den förklarande definitionen. Dessutom skulle begränsningen till sådant som inte endast är tillfälligt framstå som mer logisk. Enligt normalt språkbruk ligger det ju redan i "sammanslutning" att det finns en viss beständighet och inte endast en tillfällig samverkan, det blir missvisande att ändå särskilt föreskriva det. Visserligen förekommer "sammanslutning" i ett par andra straffstadganden, men det rör sig där om ansvarsförutsättningar som inte kan jämföras med det föreslagna stadgandet och där den nu diskuterade otydligheten inte uppkommer.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.